

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

КЛОКАР О. О.

кандидат економічних наук

Біла Церква

Інтеграція України в СОТ, ефективна реалізація соціально-економічних реформ у даному напрямі та підвищення добробуту громадян, можливо лише за умови якісного формування фінансово-кредитних відносин між усіма суб'єктами, передусім, аграрного сектора економіки. Проте відсутність необхідних власних і складність залучення позикових коштів гальмує відтворення ресурсного потенціалу та розвиток сільськогосподарства в цілому. Так, у 2009 р. обсяг активів, власного капіталу підприємств, вітчизняних та іноземних інвестицій в сільському господарстві в порівнянні з промисловістю, транспортом і зв'язком та будівництвом зменшився в тричі [6, с. 108; 7, с. 27; 9, с. 34; 10, с. 34 – 35]. Це погіршує результати фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, доходи селян і підвищує вибуття робочої сили з аграрного сектора економіки в цілому. Тому актуальним питанням на сучасному етапі розвитку аграрної сфери є характеристика та вдосконалення формування фінансово-кредитних ресурсів усіх господарюючих суб'єктів.

Дослідженням вищенаведеної проблеми займалися такі науковці: О. Бондаренко, В. Трегобчук, О. Вороновська, В. Діесперов, О. Олійник, тощо [1 – 4; 8]. Учені сформуливали основні засади щодо дослідження ефективності формування фінансово-кредитних відносин сільськогосподарських підприємств. Проте проблема якості їх відтворення в контексті розвитку земельного ринку в Україні розроблена ними недостатньо.

Враховуючи актуальність описаних вище питань, головною метою даного етапу дослідження є характеристика особливостей формування фінансово-кредитних відносин суб'єктів аграрного сектора економіки. Для досягнення цієї мети слід було вирішити такі завдання:

- ✦ визначити провідні особливості формування фінансово-кредитних відносин між суб'єктами аграрної сфери;
- ✦ охарактеризувати вищевказані особливості;
- ✦ виявити переваги та недоліки щодо формування та використання кожної з них і обґрунтувати отримані результати.

З метою вирішення вищезазначених завдань нами використовувалися такі методи дослідження: діалектичний, абстрактно-логічний, системно-структурний тощо.

У зв'язку з відсутністю необхідної статистичної інформації щодо всіх аспектів формування фінансово-кредитних відносин між суб'єктами агросфери, нами в 2009 р. здійснено аналіз фінансово-господарської діяльності 28 сільськогосподарських підприємств Київської області (Білоцерківський, Володарський, Кагарлицький райони тощо) за останні 5 років. Також було проведено соціологічне обстеження 320 респондентів сільської місцевості Київщини за допомогою розробленої автором анкети. Для досягнення репрезентативності вибірки були визначені чотири групи респондентів: керівники сільськогосподарських підприємств – 20%, провідні спеціалісти – 30, робітничі кадри – 30, голови сільських рад – 20.

У результаті дослідження нами встановлено, що провідні особливості формування фінансово-кредитних відносин між суб'єктами аграрного сектора економіки пов'язані з умовами та термінами надання і повернення коштів за відповідними послугами, а саме: видом кредиту чи інвестиції (короткострокові та довгострокові); кредитною заставою, особливістю її оформлення й страхування тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості залучення кредитів та інвестицій в аграрний сектор економіки Київської області*

№ п/п	Захід	Інвестиції та кредити	
		Короткострокові	Довгострокові
1	2	3	4
1	Оформлення відновлювальних кредитних ліній (можливість отримання та повернення коштів у будь-який час, але до кінця визначеного терміну кредиту)	+	-
2	Залучення обігових коштів (купівля причіпного обладнання, ПММ, запасних частин тощо) у весняно-осінній період	+	-
3	Оформлення нової техніки, обладнання та машин у заставу, яка використовується в процесі виробництва	+	-
4	Оформлення не відновлювальних кредитних ліній (можливість отримання коштів визначеними частками у будь-який час, з поверненням лише в кінці визначеного терміну кредиту)	-	+
5	Оформлення найбільш ліквідних будівель і споруд в заставу (ферма, тік, тракторна бригада, склад, контора тощо)	-	+

1	2	3	4
6	Обов'язкове укладання договору застави і договору страхування майна на суму в 1,5 раза вищу, ніж застава	+	+
7	Укладання договору страхування майна виключно в страхових компаніях рекомендованими банком-кредитором	+	+
8	Компенсація державою частини відсоткової ставки по кредиту (до 21% річних) при умові, що кредитні кошти використані виключно на виробничі потреби	+	+
9	Надання інвестицій в будь-якій формі, на різні терміни з можливістю диференціації умов та термінів їх повернення	+	+
10	Укладання ф'ючерсних договорів на кредити та інвестиції з заставою і страхуванням не виробленої продукції	-	+

* Складено за результатами досліджень автора в 2009 р. в аграрних підприємствах Білоцерківського, Володарського, Кагарлицького та Фастівського районів Київської області.

Застосування кредитних ліній при коротко- та довгостроковому кредитуванні забезпечує можливість без зайвих обмежень використовувати в будь-який час всі необхідні матеріальні і нематеріальні ресурси. Проте складність надання та оформлення ліквідної для банку застави, високі відсотки за кредитом, компенсація державою лише частини з них, спрямованих виключно на виробничі потреби, тривалий період перевірки кредитної історії та рівня надійності позичальника істотно гальмує процес формування й відтворення фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств в цілому.

Крім цього, нестабільна політична та соціально-економічна ситуація в державі нівелює можливість ефективно залучати вітчизняні та іноземні фінансові ресурси. Так, більшість опитаних керівників аграрних підприємств скаржаться на рейдерські підходи інвесторів і кредиторів та їх бажанням отримати у власність всі ресурси господарюючих суб'єктів, особливо земельні в контексті формування земельного ринку в Україні. Це, передусім, пов'язано з встановленням складних умов повернення кредитних та інвестиційних коштів і попереднє укладання договорів щодо подібних ситуацій без урахування не передбачуваних обставин, з можливістю

зміни умов договору та, як наслідок, власника майна підприємства.

На наш погляд, вищенаведені підходи свідчать про низьку кредитну та інвестиційну привабливість в нинішніх умовах розвитку аграрного сектора економіки. Так, у 2009 р. інвестиції в основний капітал, прямі іноземні інвестиції, валові капітальні інвестиції та інші показники щодо фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств були в 3 – 5 разів нижчі ніж у промисловості Київщини та України в цілому [5, с. 79; 6, с. 108; 7, с. 27, 80; 10, с. 34 – 35]. Підтвердження наших думок знаходимо в результатах соціологічного опитування керівників сільськогосподарських підприємств щодо визначення основних факторів впливу на кредитний та інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки (табл. 2).

Із табл. 2 слідує, що провідними чинниками, які впливають на прагнення керівників сільськогосподарських підприємств отримати кредит, або інвестицію є: потреба в ресурсах, рішення засновників, умови банківського кредитування та ефективність діяльності галузі (відповідно кожен показник становить від 77 до 87%). Разом з тим незначна кількість респондентів (відповідно 40 – 53% з них) надає перевагу впливу державних

Таблиця 2

Фактори, які впливають на залучення кредитів та інвестицій в аграрний сектор економіки Київської області, 2009 р., % до загального числа відповідей*

Фактор	Господарські товариства	Фермерські господарства	Державні підприємства	У середньому в умовах	
				існуючих	сприятливих
Потреба в ресурсах	90	80	60	77	50
Рішення засновників	80	100	70	83	60
Умови банківського кредитування та інвестування	80	80	70	77	20
Ефективність діяльності галузі	90	90	80	87	70
Державні програми залучення фінансових ресурсів	30	40	90	53	40
Ринок землі	50	40	30	40	20
Інші чинники	8	6	4	5	3

* Складено за матеріалами проведених досліджень автора у 2009 р. в аграрних підприємствах Білоцерківського, Володарського, Кагарлицького та Фастівського районів Київської області.

програм залучення фінансових ресурсів та земельному ринку України, тоді, як у сприятливих умовах їх кількість була б майже незначною (від 20 до 40%).

На нашу думку, вищенаведені результати опитування свідчать про відсутність сподівань у керівників, передусім, господарських товариств і фермерських господарств на державну підтримку і гарантування залучення фінансових ресурсів в аграрний сектор економіки. Також окремі респонденти не достатню увагу приділяють формуванню земельного ринку України та його впливу на кредитну та інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств. Проте, на наш погляд, земля як товар є вагомим стимулом для потенційних інвесторів і кредиторів даної галузі, що потребує формування ефективних відносин між усіма суб'єктами господарювання щодо цього питання.

ВИСНОВКИ

Отже, у результаті аналізу особливостей формування фінансово-кредитних відносин суб'єктів аграрного сектора економіки нами встановлено, що специфіка організації таких відносин пов'язана з умовами та термінами надання і повернення коштів за відповідними послугами, а саме: видом кредиту чи інвестиції (короткостроковий та довгостроковий); кредитною заставою, особливістю її оформлення й страхування тощо. Також встановлено, що умови та можливості залучення фінансово-кредитних ресурсів в сільське господарство є достатньо складними та не завжди забезпечують ефективність використання та повернення позикових коштів.

Це підтверджується аналізом відповідних показників на макро- і мікро рівнях. Тому враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, на нашу думку, доцільно вжити таких заходів:

- ✦ спростити систему оподаткування в аграрному секторі економіки, особливо для інвесторів;
- ✦ забезпечити державну підтримку в оформленні кредитів під виробництво сільськогосподарської продукції;
- ✦ розробити та реалізувати комплексні програми щодо розвитку фінансово-кредитних відносин у сільському господарстві.

На наш погляд, всі вищезазначені заходи сприятимуть надходження всіх форм капіталу в аграрного сектора економіки та сприятимуть комплексному розвитку галузі в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О. А. Організаційно-економічний механізм відтворення основних засобів в АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 – «Економіка сільського господарства і АПК» / О. А. Бондаренко.– Д., 2002.– 20 с.

2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / [відповід. ред. акад. УААН, В. М. Трегубчук].– К. : ІЕ НАН України, 2003.– 259 с.

3. Вороновська О. В. Економічний механізм формування і відтворення технічних засобів в аграрних підприєм-

ствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02 – «Економіка сільського господарства і АПК» / О. В. Вороновська.– Д., 1998.– 16 с.

4. Дієсперов В. С. Організаційні умови раціонального використання техніки / В. С. Дієсперов // Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні.– К. : ІАЕ УААН, 2003.– С. 536 – 543.

5. Діяльність суб'єктів господарювання Київської області: Статистичний збірник.– К. : Головне управління статистики у Київській області, 2010.– 126 с.

6. Діяльність суб'єктів господарювання : Статистичний збірник.– К. : Державний комітет статистики України, 2010.– 448 с.

7. Інвестиції та будівельна діяльність в Київській області : Статистичний збірник.– К. : Головне управління статистики у Київській області, 2010.– 84 с.

8. Олійник О. В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві в умовах циклічності його розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.07.02 – «Економіка сільського господарства і АПК» / О. В. Олійник.– Суми, 2005.– 36 с.

9. Сільське господарство Київської області : Статистичний збірник.– К. : Головне управління статистики у Київській області, 2010.– 399 с.

10. Сільське господарство України: Статистичний збірник.– К. : Державний комітет статистики України, 2010.– 376 с.